

İbn Berber, Kasryâne'nin fethi için gerekli çalışmaları yapmak üzere Kasrülhâdîd şehrini (Castel del Ferro / Kasrülcedîd = Castelnuovo, Gagliano) kuşattı. İki ay süren kuşatmadan sonra kaledekilerden 200 kişinin serbest bırakılması şartıyla kale kendisine teslim edildi (243/857). Kalede bulunan diğer insanlar Palermo'ya götürülüp köle olarak satıldı, kale ise tamamen yıktırıldı. Aynı yıl Ceflûzî'yi (Cefalu) kuşatan İbn Berber kalenin terkedilip yıkılması şartıyla halkı serbest bıraktı.

Adada kara savaşlarında başarılı olan İbn Berber deniz seferlerini de ihmal etmedi. Donanmanın başına getirdiği kardeşi Ali denizde akınlar düzenledi ve ganimetler elde etti. Ali, Adriyatik denizinde Bizans'ın kırk savaş gemisinden onunu askerleriyle birlikte ele geçirdi (244/858-59). Fakat toparlanıp tekrar saldırıya geçen Bizans donanması karşısında yirmi gemisini kaybetti. İbn Berber'in bizat kendisinin deniz seferleri düzenlediği, İtalya'daki Killeveriye (Calabria) ve Ankeberde'ye (Puglia) akınlar yapıp buraya müslüman nüfus yerleştirdiği kaydedilmektedir.

İbn Berber 244 (859) yılı kışında Kasryâne üzerine asker gönderdi. Şehir civarında baskınlar düzenleyen askerler ganimet ve esirlerle geri döndü. Esirler arasında bulunan şehrin ileri gelenlerinden biri Kasryâne'ye gizlice girebilecek bir yol bulunduğunu bildirdi. Bunun üzerine İbn Berber amcası Rebâh'ı 2000 askerle birlikte öncü birlik olarak gönderdi. Esirin gösterdiği yerden içeri giren askerler kalenin kapılarını açınca İbn Berber âni bir hücumla şehri fethetti (15 Şevval 244/24 Ocak 859). Bizans, adadaki çok önemli bir üssünü kaybettiği gibi siyasî açıdan da darbe yemiş oldu. Alınan ganimetlerden İfrîkiye'deki Ağlebî Emîri Ebû İbrâhîm Ahmed b. Muhammed'e, oradan da Ab-bâsî Halifesi Mütevekkil-el-Alellah'a hediyeler gönderildi.

Kasryâne'nin kaybı Bizans'ta şok etkisi yaptı. İmparator III. Mikhaîl 300 gemilik bir donanmayı Sicilya üzerine gönderdi. İbn Berber kuvvetleri karşısında yenilgiye uğrayan Bizans donanması 100 gemisini kaybetti. Bizans donanmasının gelişinden cesaret alan Eblâ (Avola), Eblanto (Platani), Kal'atülbellût (Caltabellota) ve Kal'atübeüsevîr şehirleri antlaşmaları bozarak birleşik bir ordu kurdular. İbn Berber bu orduyu Ceflûzî yakınlarında mağlûp etti.

İbn Berber, Sicilya'nın önemli şehirlerinden Saraküsa üzerine yapacağı akın-

larda üst olarak kullanmayı düşündüğü Kasryâne'yi imar etti, savunmasını güçlendirdi ve kaledeki asker sayısını arttırdı. Saraküsa'ya akın düzenledikten sonra Gîrân Karkanne'ye (Caltagirone) ulaştı. Fakat aynı gün rahatsızlandı ve üç gün sonra da vefat etti (3 Cemâziyelâhîr 247/14 Ağustos 861). Öldüğü yerde defnedilen İbn Berber'in naaşının hıristiyanlar tarafından çıkarılarak yakıldığı nakledilir (İbnü'l-Esîr, VII, 64; Moscato, s. 16; Amari, II, 473). İbn Berber'in yerine amcası Ahmed b. Ya'küb getirildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (nşr. Abdullah et-Tabbâ – Ömer Enis et-Tabbâ), Beyrut 1987, s. 329; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VII, 60-64; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, I, 111-113; İbn Haldûn, *el-İber*, IV, 202; Himyerî, *er-Ravzü'l-mi'târ*, s. 475-476; *La cronaca Siculo-Sarecena di Cambridge* (nşr. G. Cozza-Luzi), Palermo 1890, s. 57; Aziz Ahmad, *A History of Islamic Sicily*, Edinburg 1975, s. 13; G. B. Moscato, *Cronaca Dei Musulmani di Sicilia*, Cosenza 1983, s. 15-16; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 264; Muhammed Tâlibî, *ed-Devletü'l-Ağlebîyye* (trc. Müncî es-Sayyâdî), Beyrut 1985, s. 520-530; M. Amari, *Storia Dei Musulmani di Sicilia*, Palermo 1991, II, 454-473; İbrahim Altan, *İslâm Tarihinde Sicilya Adası'nın Yeri* (yüksek lisans tezi, 1993), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 46-49; F. Maurici, *Breve Storia Degli Arabi in Sicilia*, Palermo 1995, s. 44-46; Hasan Hüsnî Abdülvehhab, "Contribution à l'histoire de l'Afrique du nord et la Sicile, extrait du 'A'mal al-'A'lam d'Ibn al-Hatib", *Centenario Della Nascita Di Michele Amari*, II, Palermo 1910, s. 427-482; U. Rizzitano, "Kasryânnih", *EP* (İng.), IV, 733.

İBRAHİM ALTAN

İBN BERDİS

(ابن بردس)

Ebû'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâîl
b. Muhammed b. Berdis
el-Ba'lebekkî el-Hanbelî
(ö. 786/1384)

Hadis hâfızı.

Cemâziyelâhîr 720'de (Temmuz 1320) Ba'lebek'te dünyaya geldi. 725 Cemâziyelâhîrinde (Mayıs-Haziran 1325) doğduğunun söylenmesi (DMBİ, III, 100) bir zühûl eseri olmalıdır. Tahsil hayatında faydalandığı âlimlerden biri Ebû'l-Feth el-Yûnî'nî'dir. İbnü'l-İmâd bu zatı İbn Berdis'in babası olarak gösterirse de (*Şezerât*, VI, 287) kaynaklarda bunu doğrulayacak bir kayıt bulunmamaktadır. Öğrenim amacıyla gittiği Dimaşk'ta Kâsım b. Asâkîr, İbnü's-Şih-ne, Muhammed b. Habbâz gibi âlimlerin öğrencisi oldu ve onlardan icâzet aldı. Bu arada hadis ilmine duyduğu ilgi arttı; Ha-

lep'e geçerek İbrâhîm b. Şihâb ile Süleyman b. Mutavvi'den hadis dinledi. Ardından Dimaşk'a döndü ve muhaddis Miz-zî'den ders aldı. Ömrünün sonlarına doğru Ba'lebek'e giderek burada çok sayıda öğrenciyi hadis okutmaya başladı. Hanbelî mezhebine mensup olan İbn Berdis'in önemli talebeleri arasında oğlu Tâceddin ile Muhammed b. Ni'me el-Hatîb de bulunmaktadır. İbn Berdis Şevval 786'da (Kasım-Aralık 1384) Ba'lebek'te vefat etti. 785 (1383) olarak da verilen bu tarih *Keşfü'z-zunûn*'da bir yanlışlık eseri olarak 764 (1363) şeklinde zikredilmiş (II, 1500), *Hediyetü'l-ârifin*'de de aynı hata tekrarlanmıştır (I, 214).

Eserleri. 1. *el-İ'lâm fi vefeyâti'l-a'lâm*. Zehebî'nin *Tezkiretü'l-huffâz*'ı esas alınarak hazırlanan manzum bir eserdir. Muhaddislerin vefat tarihini göstermek için rakam yerine ebced harfleri kullanılmıştır. Bilinen yazma nüshalarından biri, *Nazmü Tabakâti'l-huffâz* adıyla 759 (1358) yılında Ba'lebek'te Ahmed b. Abdülmü'min tarafından istinsah edilmiş olup Köprülü Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 243, 54 varak). *el-İ'lâm* adıyla 779'da (1377) istinsah edilen diğer bir nüsha Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Ayasofya, nr. 2961, 47 varak; diğer nüshaları için bk. Selahaddin el-Müneccid, s. 214). 2. *el-İntihâb fi'htişâri Keşfi'n-nikâb*. Buhârî ve Müslim'in kendilerinden rivayette bulunduğu şeyhler hakkında Alâî'nin kaleme aldığı *Keşfü'n-nikâb 'ammâ reve's-şeyhân li'l-aşhâb* (Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 68; Sezgin, I, 142) adlı eserin muhtasarı olup yeni bir tertiple yazılmıştır. Kitapta muhaddisler 1000'den fazla rivayeti olanlar, 1000-100 arasında hadis rivayet edenler, 100-10 hadis rivayet edenler ve 10'

İbn Berdis'in *el-İ'lâm fi vefeyâti'l-a'lâm* adlı eserinden iki sayfa (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2961/1, vr. 2*, 47*)

dan daha az rivayette bulunanlar olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Ayasofya, nr. 2961, vr. 93-113). **3. Nazmü'l-kanâ'a fi men revâ li-(le-hû) ehli'l-cemâ'a. Kütüb-i Sitte**'de rivayeti bulunan muhaddislerle ilgili manzum bir eser olup bir nüshası İrlanda'da Chester Beatty Library'de bulunmaktadır (nr. 3458). **4. el-Kifâye fi'htişâri (fi nazmî)n-Nihâye.** Müellifin, İbnü'l-Esir'in *en-Nihâye fi garibi'l-hadis*'ini kısaltarak nazma çevirdiği iki ciltlik bir çalışmasıdır (Brockelmann, *GAL*, I, 439). İbn Berdis'in bunlardan başka *Buğyetü'l-erib fi'htişâri't-Tehzîb* ile *Vezî'nin Tehzîbü'l-Kemâl*'inin muhtasarı *Mesiletü'l-müte-laffız ilâ Kifâyeti'l-mütehaffız* (Kâdî Şehâbeddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Hûyî'nin *Kifâyetü'l-mütehaffız fi'l-luğa* adlı eserinin manzum şekli) adlı eserleri kaynaklarda zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, IV, 110; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, I, 378; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1500, 2010; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VI, 287; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 214; Brockelmann, *GAL*, I, 439; *Suppl.*, II, 30, 46, 68; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, II, 290; Hasan Nasrullah, *Târîhu Ba'lebek*, Beyrut, ts., II, 56-57; Sezgin, *GAS*, I, 142; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cemü'l-mü'errihine'd-Dimaşkiyyîn*, Beyrut 1978, s. 214; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 324; Ketânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 247, 293; Ebû'l-Feth Hekîmyân, "İbn Berdis", *DMBİ*, III, 100.

ABDÜLKADİR ŞENEL

İBN BERHÂN

(ابن برهان)

Ebû'l-Feth Ahmed b. Âlî
b. Muhammed el-Bağdâdî
(ö. 518/1124)

Şâfiî fakihî.

Şevval 479'da (Ocak 1087) Bağdat'ta doğdu. Babasının dedesi Berhân'a nisbetle İbn Berhân, babasının mesleğine nisbetle İbnü'l-Hammâmî diye tanındı. Önce Ebû'l-Vefâ İbn Akîl'den Hanbelî fikhî tahsil etmeye başladı. Ancak nasların te'vil edilebileceği görüşünü benimsemesi, istinbat hususunda esnek davranıp nasların zâhirine fazla bağlı kalmaması, sempati duyduğu bazı Mu'tezile âlimlerinin meclislerine katılması gibi hususlar sebebiyle hocasına diğer Hanbelî âlimleri tarafından yöneltilen şiddetli eleştirilere tahammül edemeyerek Şâfiî mezhebine geçti. Mezhep değiştirdiği için daha sonra Hanbelî hukukçusu İbnü'l-Cevzî

kendisine İbn Terkân (dönek) lakabını takı. İbn Berhân Bağdat'ta Gazzâlî, Kaffâl eş-Şâfi, Kiyâ el-Herrâsî gibi Şâfiî âlimlerinden fikhî; Ebû Abdullah Hüseyin b. Ahmed en-Niâfî, Ebû'l-Hattâb İbnü'l-Batır, Ebû Tâhir Ahmed b. Hüseyin el-Kerhî ve Ali b. Hüseyin el-Bezzâz'dan hadis dersi aldı. Ebû Tâlib Hüseyin b. Muhammed ez-Zeynebî'den *Şahîh-i Buğârî*'yi ve *Şahîh-i Müslim*'i okudu.

Şâfiî âlimlerinden büyük itibar gören İbn Berhân Nizâmiye Medresesi'ne müderris tayin edildi. Bir ay sonra azledildiği bu göreve ikinci tayini de sadece bir gün sürdü. Bağdat'ta büyük bir talebe grubuna çeşitli alanlarda ders verdi. Yetiştirdiği talebeler arasında İbn Ebû Asrûn, İbn Ebû's-Serî ve Ebû'l-Hasan Sâinüddin İbn Asâkir gibi âlimler bulunmaktadır. İbn Berhân 18 Cemâziyelevvel 518 (3 Temmuz 1124) tarihinde Bağdat'ta vefat etti. Kabri Bâbü İbrîz'dedir.

Mezhep taassubuna düşmeyen İbn Berhân bazı konularda Şâfiîler'in görüşlerinden ayrılmış (meselâ bk. İbnü'n-Neccâr el-Fütûhî, II, 461, 462; III, 532, 571), hatta avamın dahi belli bir mezhebi bütünüyle taklit etmesinin gerekli olmadığını savunmuştur. Ayrıca hocası İbn Akîl'in görüşlerinin tesirinden de kurtulamamıştır. Bağdat'taki Mu'tezile âlimlerine yakınlığı, onların görüşleriyle ilgili olarak sonraki ulemânın faydalanacağı güvenilir nakillerde bulunmasını sağlamıştır.

Güçlü bir hâfıza ve keskin bir zekâyâ sahip olduğu belirtilen İbn Berhân özellikle fikhî, fikhî usulü ve hilâfiyat konularında ilim sahibiydi. Bununla beraber muhtemelen fikhî usulü çalışmalarının ağırlık kazandığı bir dönemde yetiştiği için bilinen eserlerinin hepsini bu alanda vermiştir. Süyûtî'nin Arap diline dair *el-Müzhîr fi'ulûmi'l-luğa ve envâih* adlı eserinde zaman zaman görüşlerine atıfta bulunması İbn Berhân'ın Arap diline hâkimiyetini göstermektedir.

Eserleri. **1. el-Vüşûl ile'l-uşûl.** Günümüze ulaştığı bilinen tek eseri olup Abdülhamîd Âlî Ebû Züneyd tarafından tenkitli neşri yapılmıştır (I-II, Riyad 1403/1983). Kâtib Çelebi, muhtemelen bu eserin yine İbn Berhân'a ait *el-Vecîz*'in bir muhtasarı olduğunu söylemektedir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 2014). Ancak İbn Berhân, *el-Vüşûl*'ün başında eserinin fikhî usulü sahasında yaptığı muhtasar bir çalışma olduğunu belirtmektedir. Bu ifadeden *el-Vüşûl*'ün başka bir kitabın muhtasarı değil müstakil bir eser olduğu anlaşılmaktadır. Müellif bu eserde Ebû İshak el-İsferâ-

yîni, İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî ve Bâküllânî gibi usulcülerin bazı görüşlerini eleştirirken (meselâ bk. I, 78, 94-95, 135-136) Şâfiî usulcülerinin çeşitli konularda ileri sürdükleri delilleri de isabetsiz ve yetersiz bulmuş, bunların yerine daha güçlü deliller ortaya koymaya çalışmıştır. **2. el-Vecîz.** Daha sonraki usulcüler tarafından çokça iktibasta bulunulmasından hareketle (meselâ bk. İsnvî, *Nihâyetü's-sûl*, I, 40, 314; II, 47, 91, 102, 184, 239, 245; İbnü'n-Neccâr el-Fütûhî, II, 175, 276; Şevkânî, s. 81, 87, 145, 175, 182, 186, 209, 242, 271, 275) en meşhur eserinin bu kitap olduğu söylenebilir. **3. el-Evsaf.** Bu eser de kendisinden yapılan nakillerin çokluğu bakımından *el-Vecîz* kadar önemli görülmektedir. Şehâbeddin el-Karâfî, İbn Berhân'ın Hz. Peygamber döneminde de icmân gerçekleşebileceği görüşünde olduğunu bu eserden naklen söylemektedir (*Şerhu Tenkihi'l-fuşûl*, s. 315; eserden yapılan diğer alıntılar için bk. İsnvî, *Nihâyetü's-sûl*, II, 245; İbnü'n-Neccâr el-Fütûhî, II, 175; IV, 567; Şevkânî, s. 87, 130, 135, 136, 165, 188, 190, 195, 246). **4. et-Ta'cîz.** Kaynaklarda adı geçmemekle birlikte İsnvî'nin *Nihâyetü's-sûl*'de yaptığı alıntıdan (I, 430) müellifin bu isimde bir eseri olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca *el-Basît* ve *el-Vasît* adlı eserlerinden söz edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Berhân, *el-Vüşûl ile'l-uşûl* (nşr. Abdülhamîd Âlî Ebû Züneyd), Riyad 1403/1983, neşreden girişi, I, 9-42; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, IX, 250-251; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 625; Ahmed b. Aybek ed-Dimyâtî, *el-Müstefâd min Zeyli Târîhi Bağdâd* (nşr. Kayser Ebû Ferâh, *Târîhu Bağdâd*, IX içinde), Haydarâbâd 1978, s. 62; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 99; Karâfî, *Şerhu Tenkihi'l-fuşûl* (nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd), Kahire 1393, s. 315; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XIX, 456-457; Safedî, *el-Vâfi*, VII, 207-208; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, Beyrut 1984, III, 225; Sübkî, *Tabakât*, VI, 30-31; İsnvî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 207-208; a.mlf., *Nihâyetü's-sûl* (Bedahşî, *Menâhicü'l-ukûl* içinde), Beyrut 1405/1984, I, 40, 314, 430; II, 47, 91, 102, 184, 239, 245; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XII, 194, 196-197; İbn Kâdî Şühbe, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, I, 279-280; Süyûtî, *el-Müzhîr*, I, 20, 61, 298, 364; İbnü'n-Neccâr el-Fütûhî, *Şerhu'l-Kevekebi'l-münir* (nşr. Muhammed ez-Zühaylî - Nezih Hammâd), Dimaşk 1400/1980, II, 175, 276, 461, 462; III, 532, 571; IV, 567; Hüseyinî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye*, s. 201; *Keşfü'z-zunûn*, I, 201; II, 2001, 2014; Şevkânî, *İrşadü'l-fuhûl*, Kahire 1356, s. 81, 87, 130, 135, 136, 145, 165, 175, 182, 186, 188, 190, 195, 209, 242, 246, 271, 275; Hânsârî, *Ravzâtü'l-cennât*, I, 257; Tebrizî, *Reyhânetü'l-edeb*, Tebriz, ts. (Çâphâne-i Şafak), VII, 410; Kâzım Müsevî Bücnürdî, "İbn Berhân", *DMBİ*, III, 102-103.

H. YUNUS APAYDIN